

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА З 1955 ГОДА ●

● NO.35 (3443) ●

● ЧАЦВЕР, 17 ВЕРАСНЯ, 2015

ШТОТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЭЦЕ: WWW.GOLAS.BY

У гонар Яна Чэрскага
На адной з горных
вяршыняў у Прыбайкаллі
ўшанавана памяць пра
мужных сыноў беларускай
зямлі **Стар. 2**

**Высокае неба
Монтэ-Касіна**
Змагацца з фашызмам больш
за 70 000 суайчыннікаў з
Заходняй Беларусі пачыналі
ў верасні 1939-га... **Стар. 3**

**“Калевала” ў гасцях
у Янкі Купалы**
Плённы дыялог розных
культур увасабляе мастац-
кая выстава ў мінскім музеі
Песняра **Стар. 4**

ЯК СПРАВЫ, ДЫАСПАРА?

У падарунак — “Беларускі абярэг”

Супляменнікі з Даўгаўпілса стварылі адметны падарунак для горада

Іван Іванаў

На пачатку чэрвеня ў рэдакцыйнай пошце з’явілася пісьмо ад Жанны Раманоўскай, кіраўніцы Цэнтра беларускай культуры з Даўгаўпілса. Яна пісала, што знаходзіцца пад моцным уражаннем ад “Полацкіх сустрэч”, на якіх пабывала, сустракалася там з вядомымі пісьменнікамі: Алесь Савіцкі, Навум Гальпяровіч, Зіновій Прыгодзіч, Алесь Жыгуноў. Даслала і фотаздымак “Беларускага абярэга” разам з тымі, хто цікавую ідэю беларусаў падтрымаў, дапамагаў увасабляць. “Дарэчы, ідэя абярэга на юбілей горада была ўзята ў майго роднага Полацка”, — удакладніла Жанна.

Ды хто ідэю, аднак, прынёс у Даўгаўпілс? Атрымліваем адказ: “Акцыю прапанавала правесці я: была на вялікім свяце, калі Полацк адзначаў 1145-годзе. Тады яго вялікі абярэг рабілі людзі з 10 краін, у тым ліку і з Латвіі. І лапікі, зробленыя майстрыхамі з нашай суполкі “Уздым”, таксама ў яго ўвайшлі. Так што ідэя “прыехала” са мною з Полацка. Яе падтрымалі члены “Уздыму”, іншыя жыхары Даўгаўпілса: нават тыя, хто не мае дачынення да Беларусі. Працавалі над ім 49 чалавек, падрыхтавалі больш за 150 кавалачкаў, і не ўсе ўвайшлі ў “канчатковую версію”. Далей зямлячка расказала, што найцяжэй было сабраць лапікі разам. Хоць усе яны былі памерам 10x10 см, ды па фактуры нітак і тканіны, па стылі працы і колерах — усё рознае. Тут дапамаглі парады Валянціны Абушкевіч. Яна

Актывісты беларускай суполкі прынеслі абярэг у Даўгаўпілскую гарадскую думу

прапанавала спачатку кавалачкі сшыць у квадраты па 9 штук, потым кожны з іх нашывалі на сінцепон, затым збіралі ў палосы, іх — у адзінае пано, якое ўмацавалі падшэўкай. На апошнім тыдні акцыі кожны дзень супрацоўніц ЦБК Ірыны Якушонок і Алены Ермалаевай пачынаўся з рукадзелля: яны майстравалі абярэг. Ім дапамагалі валанцёры “Уздыму” Крысціна і Анастасія — нашывалі квадраты на сінцепон. А фінальную зборку рабіла — сшывала палосы ды ўмацоўвала іх на падшэўку

— прафесійная швачка Марыя Памецька, яна ж спявачка гурта “Купалінка”. Для адваротнага боку коўдры было абрана ільняное палатно малінавага колеру.

Крыху пазней Жанна Раманоўская даслала і прэс-рэліз, падрыхтаваны ёй для СМІ: цікаваць да абярэга, які беларусы Даўгаўпілса падарылі гораду да 740-гадовага юбілею, аказалася вялікаю. Мы, дарэчы, пісалі ўжо, што сёлета 3 чэрвеня ў Даўгаўпілскай гарадской думе пад час святкавання юбілею

горада супрацоўнікі Цэнтра беларускай культуры і сябры культурна-асветніцкага таварыства “Уздым” урачыста перадалі падарунак гораду: коўдру (доскутное одеяло па-руску) ручной працы “Беларускі абярэг”. Гэтым прыгожым учынкам завяршыліся Дні беларускай культуры ў Даўгаўпілсе.

Звернем увагу на падрабязнасці праекта. Народную акцыю “Падорым любімаму гораду беларускі абярэг!” Цэнтр беларускай культуры абвясціў у студзені. → **Стар. 2**

ГАСТРОЛІ

Зноў у Мінску

Іна Ганчаровіч

Знакаміты тэатр з Урала, у якога цесныя повязі з нашай зямлёй, прыехаў у Беларусь з цікавымі пастановамі

Гастролі Свядлоўскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра музычнай камедыі ў Мінску праходзяць з 5 па 30 верасня. На вялікай прэс-канферэнцыі, якая сабрала шмат журналістаў, уральцаў вітаў намеснік

Міністра культуры Беларусі Васіль Чэрнік. Ён падкрэсліў, што дзелавыя стасункі паміж вядучымі творчымі калектывамі Беларусі і Свядлоўскай вобласці перараслі ў прафесійную і чалавечую дружбу. Лепшым пацвярджэннем таму — абменныя гастролі нашых музычных тэатраў.

Пра багатую гісторыю тэатра, асаблівае гастрольнага тура і тое, што лучыць тэатр з нашай краінай распавялі яго гендырэктар, за-

служаны работнік культуры Расіі Міхаіл Сафронаў і галоўны дырэктар, заслужаны дзеяч мастацтваў Расіі, лаўрэат прэміі “Залатая маска” Барыс Нодэльман. Як вядома, Свядлоўская музкамедыя — тэатральны брэнд Урала. Пабудаваны ў 1933-м паводле загаду партыі пад дэвізам “Пабудуем мастацтва, свабоднаадштампаў!”, тэатр даўно стаў самым вядомым сярод несталічных тэатраў Расіі. → **Стар. 4**

Барыс Нодэльман

ВЕСТКІ

Сяброўства прырастае рэгіёнамі

Іван Іванаў

На II Форуме рэгіёнаў Беларусі і Расіі, які пройдзе 17-18 верасня ў Сочы, чакаецца падпісанне шэрагу ўзаемавыгадных кантрактаў і пагадненняў

На прэс-канферэнцыі ў Мінску, якая праходзіла напярэдадні падзеі, намеснік старшыні Савета Рэспублікі Анатоль Русецкі паведаміў журналістам: у Сочы плануецца падпісаць кантракты на суму, якая складае больш за 100 мільёнаў долараў. Рыхтуецца да падпісання і шэраг узаемавыгадных пагадненняў. Афіцыйныя прадстаўнікі Беларусі будуць падпісваць іх ад імя Урада з расійскімі рэгіёнамі, ішчэ ў планах і амаль 20 міжрэгіянальных пагадненняў. А кантрактаў, дарэчы, плануецца падпісаць каля сотні.

Пра тое, як ідзе падрыхтоўка да Форуму, расказалі таксама прадстаўнікі Беларускай гандлёва-прамысловай палаты і Міністэрства гандлю.

Тым часам нашы калегі з рэдакцыі старэйшага айчыннага часопіса “Belarus. Беларусь”, які выдаецца цяпер на беларускай, англійскай, іспанскай ды польскай мовах, падрыхтавалі да важнай падзеі спецыяльны выпуск — на рускай мове. “Расійскія губернатары — частыя і жаданыя госці ў Беларусі. І да такіх візітаў заўсёды асабліва цікаваць. Бо менавіта рэгіянальнае супрацоўніцтва рухае наперад Саюзную дзяржаву Беларусі і Расіі”, — чытаем у адным з тэкстаў. А ці ведаеце вы, што цяпер беларускія тавары экспартуюцца амаль у 80 расійскіх рэгіёнаў? Вядучыя пазіцыі ва ўзаемавыгадным гандлі займаюць Цэнтральная, Уральская, Прыволжская і Паўночна-Заходняя федэральныя акругі. Найбольш плённае ўзаемадзеянне ў беларусаў — з Масквою, Санкт-Пецярбургам, Цюменскай, Маскоўскай, Смаленскай, Арэнбургскай, Бранскай, Ніжагародскай, Калужскай абласцямі, а таксама з Рэспублікай Татарстан. Часопіс піша: аб’ём знешняга гандлю з гэтымі рэгіёнамі перавышае 70 працэнтаў беларуска-расійскага тавараабароту. Толькі гэтым, аднак, цеснае гандлёва-эканамічнае ўзаемадзеянне паміж суседнімі краінамі не абмяжоўваецца: “У Беларусі створана амаль 3000 арганізацый з расійскімі інвестыцыямі. У Расіі працуе больш за 1000 арганізацый з беларускім капіталам”.

ПЕРАЕМНАСЦЬ

У гонар Яна Чэрскага

На адной з горных вяршыняў у Прыбайкаллі ўшанавалі памяць пра мужных сыноў беларускай зямлі

Сёлета адзначаецца 170 гадоў з дня нараджэння Яна Чэрскага. У інтэрнэце знаходзім: “Ян Чэрскі (15 траўня 1845 — 7 ліпеня 1892, нізоўе ракі Калыма) — беларускі і расійскі геолаг, палеантолаг і географ, даследчык Сібіры, удзельнік паўстання Кастуся Каліноўскага”. І хоць у некаторых крыніцах Яна Станіслава Францішка (такое імя атрымаў пры хрышчэнні наш супляменнік) называюць палікам, аднак маюцца дакладныя звесткі, што Чэрскі, нарадзіўшыся на Віцебшчыне, якая ўваходзіла ў ядро Вялікага Княства Літоўскага, сам назваў сябе ліцьвінам (у той час гэта быў палітонім беларусаў). Называе Чэрскага беларусам і Н. Сасноўская, былы дырэктар музея імя Я. Д. Чэрскага ў вёсцы Валынцы Верхнядзвінскага раёна — гэта палітонім ад месца нараджэння вучонага. Цяпер жа, наколькі нам вядома, там, на месцы маёнтка Свольня, усталявана памятная дошка. У змешчаным на ёй тэксце Ян Чэрскі названы “выдатным сынам зямлі беларускай”.

Своеасаблівым прызнаннем заслуг шляхціца-паўстанца і вучонага перад беларускім народам і сібіракамі можна лічыць і тое, што наша Іркуцкае таварыства беларускай культуры з гонарам носіць імя Яна Чэрскага. І нядаўна намаганнямі актывістаў на адной з вяршыняў горнае сістэмы Хамар-Дабан у Прыбайкаллі з’явілася мемарыяльная дошка ў гонар сасланых у Сібір удзельнікаў Паўстання 1863 года і асабіста Яна Дамінікавіча

Ганна Радзівонава і Аляксей Кухта пры мемарыяльнай дошцы на хрыбце Хамар-Дабан

Чэрскага. Дошку мы ўсталявалі пад час традыцыйнага паходу беларусаў Іркуцка на пік Чэрскага. Гэта, нагадаю, адзін з найвышэйшых пунктаў хрыбта Хамар-Дабан, да таго ж адзін з найбольш папулярных горных турмаршрутаў Прыбайкалля. Паход мы прымеркавалі да 170-годдзя славагата даследчыка, і прайшлі па марш-

руце ўжо трэці раз. Першы паход быў, нагадаю, 10 гадоў таму, другі — у 2010-м. У тэкście мемарыяльнай дошкі на рускай і беларускай мовах згадваюцца Паўстанне 1863 года, высылка асуджаных на катаргу яго ўдзельнікаў, іхні ўплыў на жыццё Сібіры, а таксама асноўныя факты з біяграфіі Яна Чэрскага. Побач з тэкстам месціцца яго-

ны партрэт, паўстанцкі герб і схематычныя выявы, якія адлюстроўваюць лёс навукоўца — ад паўстанцкае зброі да навуковых дасягненняў.

Паход беларусаў ІТБК імя Яна Чэрскага адбыўся 11-14 жніўня: пасля Фэсту беларусаў свету на Байкале, які прайшоў 3-9 жніўня.

Аляксей Кухта, г. Іркуцк

ВЕСТКІ

Фэстываль — на год амаль!

Рыгор Арэшка

XI Рэспубліканскі фэстываль нацыянальных культур пачаўся ў мінулыя выхадныя, на Дні горада Мінска, а закончыцца вялікім святам у Гродне ў 2016 годзе

З векавых традыцый павагі да людзей розных этнасаў, якія з дабром прыходзяць на зямлю Бацькаўшчыны, з’явілася гэтая ідэя: праводзіць рэспубліканскія фэстывалі нацыянальных культур. Бо дзе ж яшчэ, як не са сцэны, кожная этнасуполка можа найлепшым чынам паказаць свае таленты! Важна і тое, што пра такое культурнае самавыяўленне прадстаўнікоў розных нацыянальнасцяў клапаціцца беларуская дзяржава. У прыватнасці, на нядаўняй прэс-канферэнцыі ў Нацыянальным прэс-цэнтры Беларусі падкрэслівалася: чарговы, XI Рэспубліканскі фэстываль нацыянальных культур праводзіцца ў адпаведнасці з пастановай Саўміна. І ладзіцца ён, як запісана там, “у мэтах развіцця міжнацыянальнага дыялогу ў Рэспубліцы Беларусь, адраджэння, захавання і фарміравання культурных традыцый нацыянальных супольнасцяў, адлюстравання культурнай разнастайнасці беларускага грамадства”.

Дырэктар Рэспубліканскага цэнтру нацыянальных культур Міхаіл Рыбакоў акцэнтаваў увагу: урачыстае адкрыццё фэсту і вялікі гала-канцэрт з тае нагоды ўпершыню выйшаў — і было тое 12 верасня — за межы камерных урачыстасцяў, канцэртных залаў. Артысты з розных этнасуполак выступалі на адкрытых пляцоўках беларускай сталіцы, і творчыя здабыткі прадстаўнікоў розных нацыянальных культур замаглі ўбачыць шматлікія глядачы пад час святкавання Дня горада Мінска.

У адкрыцці Фэсту паўдзельнічалі творчыя гурты больш чым 20 этнасуполак Мінска і рэгіёнаў краіны. Цяпер, паводле інфармацыі РЦНК, у Беларусі жывуць прадстаўнікі каля 140 розных нацыянальнасцяў.

ЯК СПРАВЫ, ДЫАСПАРА?

У падарунак — “Беларускі абярэг”

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Нагхніла ж яго актывістаў на справу свята ў Полацку, а ў стварэнні абярэга для яго ўдзельнічалі і беларускі Даўгаўпілса: Валянціна Абушкевіч, Таццяна Бучэль, Ганна Бештыня ды іншыя. Іхнія вязаныя і вышываныя квітлы ёсць у полацкім абярэгу. Жанна Раманаўская заўважае: “Полацкі абярэг” цяпер знакаміты, ён захоўваецца ў музеі і да кожнага юбілею прырастае. Наша акцыя — пробны крок, не гэтка маштабная, але і ў яе ёсць усе шанцы мець працяг і стаць міжнароднай. Людзей аб’ядналі добрыя ідэя і справа”.

Заклік пашыць лапкі авярэг Даўгаўпілсу падтрымалі амаль паўсотні жанчын. Яны прыносілі ў Цэнтр беларускай культуры свае вязаныя, тканыя, вышываныя, плеценыя аўтарскія лапікі для абярэга. Валянціна Пятроўна Абушкевіч, вядомая лекарка і майстрыха, звязала на спіцах элемент нацыяналь-

нага беларускага ўзору, кручком — сімвалічную беларускую хатку і аформіла яе ў выглядзе аплікацыі. Удзельніца танцавальнага гурта “Лянок” Нона Міхайлава, чья малая радзімаў Мёрскім раёне Віцебшчыны, у бібліятэцы ЦБК знайшла кнігі пра беларускія нацыянальныя ўзоры, і яе мама звязала на спіцах 13 лапікаў для абярэга: па колькасці танцораў гурта. Паэтка Людміла Вілюма, родам з Магілёўшчыны, любіць вязаць на спіцах і прынесла найбольш рукаворных фрагментаў для коўдры-абярэга.

Неяк Беларускі дом прымаў паважаных гасцей з Рыгі, дэпутатаў Сейма Інгуну Судрабу і Сілву Шымфу. Палітыкі знаёміліся з дзейнасцю беларускай дыяспары ў Даўгаўпілсе і былі ўражаныя, наколькі вялікая і шматбакая праца па захаванні нацыянальнай культуры вядзецца там. Высветлілася, што Інгун — рукадзельніца. Пазней яна даслала

Дар ад беларусаў Даўгаўпілса прымае Яніс Дукшынскі

два рукаворы, звязаныя кручком, у беларускі абярэг, з манаграмай IS. А жанчыны з вядомай у Даўгаўпілсе беларускай сям’і Бучэль вышылі на лапіках ільнянога палатна беларускі сцяг, кветку васілька і слова “Уздым”. Пенсіянерка Аляксандра Бартуль ро-

дам з Яраслаўскай вобласці Расіі, але заўсёды марыла жыць у Даўгаўпілсе, прыехала будаваць завод хімічнага валакна. У Цэнтр беларускай культуры яна прынесла свой рукавор і, пабачыўшы амаль сабраную коўдру, прапанавала абавязкова размясціць

на ёй лічбу 740. А дзе дага — там і назва горада. За адзін вечар Жанна Раманаўская звязала цэнтральны лапік: слова “Даўгаўпілс” на беларускай мове і юбілейная дата побач. І да яго ўжо прышывалі лапікі са сцягамі Беларусі ды Латвіі, аплікацыі з контурамі памежжа абедзвюх краін, беларускай хаткай, нацыянальнымі арнаментамі...

На дароўнай грамаце “Беларускага абярэга”, які разам з ім уручылі беларусы гораду, напісана: “Хай часцінка нашага цяпла, добра і любові засцерагае старажытны Даўгаўпілс”. Там жа названы ўсе ўдзельнікі творчай акцыі. Лапікавы абярэг з граматай пад гукі беларускай народнай песні беларусы ўрачыста перадалі першаму намесніку старшыні Даўгаўпілскай гарадской думы Янісу Дукшынскаму. Рукавор быў выстаўлены на ўсеагульны агляд разам з іншымі падарункамі гораду на юбілей.

ПАМЯЦЬ

Высокае неба Монтэ-Касіна

Змагацца з фашызмам больш за 70 000 нашых суайчыннікаў з Заходняй Беларусі пачыналі яшчэ ў верасні 1939-га: калі Германія напала на Польшчу, іх адразу мабілізавалі ў Войска польскае

Іна Ганчаровіч

Пачну з мінулагадняй публікацыі “Тадзіннік Розы Мантана” ў нашай газеце (ГР, 03. 12. 2014). Журналіст Мікалай Бойка расказваў, як гасцявалі на другім Фэсце мастацтваў беларусаў свету суайчыннікі з Італіі. Сярод іх была Таццяна Пумпулева, кіраўніца асацыяцыі BELLARUS з Неапаля. Прыяду абзац з публікацыі: “Хоць спіраў у беларусаў Неапаля шмат, ды ўсё ж папрасіў я Таццяну пашукаць звесткі пра майго земляка з вёскі Лелікава Кобрынскага раёна Брэсцкай вобласці. Шчыра ўдзячны, што яна згадзілася дапамагчы. Я ведаў: у складзе 2-га Польскага корпуса Антон Крыцкі ваяваў супраць фашыстаў у Італіі ды загінуў незадоўга да Перамогі: 17 красавіка 1945 года. Падключыўся да пошукаў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Беларусі ў Італьянскай Рэспубліцы Яўген Шастакоў. Ён паведаміў: магіла Антона Паўлавіча знаходзіцца на Польскіх вайсковых могілках пад Балонняй, у Сан Лацара дзі Савена. Паклон вам за добрую справу, дарагія сябры-суайчыннікі! Магчыма, падумалася мне, там пахаваны і іншыя нашы суайчыннікі, лёс якіх па гэты час на Бацькаўшчыне застаецца невядомым... Гэтая інфармацыя дае магчымаць да 70-х угодкаў Вялікай Перамогі аднавіць гістарычную справядлівасць. Мяркую, і ў вёсцы Лелікава, на помніку воінам, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай, з’явіцца з часам прозвішча Антона Крыцкага”.

Адкуль нашы ў Італіі?

Чытачы, не абазнанія ў тонкасцях гісторыі, здзіўляцца: як аказаліся беларусы ў Італіі? Захацелася даведацца пра тое і мне. І аказалася: шлях супляменнікаў у Італію, у тым ліку і на гару Монтэ-Касіна, пачынаўся ў верасні 1939-га: яшчэ да пачатку Вялікай Айчыннай. Большасць нашых суайчыннікаў, якія змагаліся з фашызмам у Італіі, там і загінулі. А што было да таго? Частка беларусаў, мабілізаваная ў Войска польскае ў 1939-м (паводле архіўных звестак, іх было каля 70 тысяч!), ваявала супраць фашыстаў ужо тады. А калі з усходу пачала наступаць Чырвоная армія, то польскае камандаванне перакінула свае часці і на ўсходнія рубяжы. Супраціўленне, праўда, было нядоўгім: 17 верасня Заходняя Беларусь была далучана да СССР...

Вось так для большасці з нашых супляменнікаў тая мабілізацыя-1939 перамяніла лёсы іх, блізкіх ім людзей. Ужо праз два тыдні пасля нямецкага нападу на Польшчу тысячы салдат і афіцэраў польскага войска былі адпраўлены ў Сібір, у сталінскія лагеры: як ворагі народа. Апынуўшыся між двух агнёў (Германія і СССР), і нашы супляменнікі патрапілі ў зам-

кнёнае кола, вырвацца з якога было, здавалася, немагчыма. Жыццё, аднак, дало ім шанец стаць вольнымі, калі Германія 22 чэрвеня 1941 года напала на Савецкі Саюз.

“Яны адважныя салдаты”

Напэўна, многія военачальнікі ў савецкім тагачасным кіраўніцтве ўсё ж разумелі: “ворагамі народа” тэя тысячы ваеннапалонных польскай арміі сталі зусім не па нейкіх ідэйных меркаваннях, а проста ў сілу гістарычных абставін. Тым часам гітлераўскія войскі рваліся да Масквы. І ўжо 14 жніўня 1941 года было падпісана пагадненне, згодна з якім урад СССР даваў згоду на стварэнне на савецкай тэрыторыі Польскай арміі пад камандаваннем польскага генерала Уладзіслава Андэрса. Ён, сцвярджаюць гісторыкі, сам напярэдадні выйшаў з падвалаў Наркамата ўнутраных спраў. Генерал, як аказалася, не забыў пра сваіх былых салдатаў з Заходняй Беларусі, якія пакутавалі ў сталінскіх лагерах. Аднак як іх адтуль вызваліць? Па просьбе генерала ўсе былыя зняволеныя салдаты і афіцэры Войска польскага пры добраахвотным іх уступленні ў ізноў створанае войска — пад камандаваннем генерала Андэрса — трапілі пад амністыю.

У інтэрнэце я адшукала такую інфармацыю. Кажуць, калі Сталін сустраўся з Андэрсам у Маскве, ён задаў генералу адно пытанне: “Навошта Вам беларусы ў польскай арміі?” “Яны адважныя салдаты, — адказаў Андэрс. — Я памятаю, як яны адважна змагаліся побач з палякамі ў 39-м супраць гітлераўскай Германіі”. Многія нашы супляменнікі скарысталіся такім “падарункам лёсу” ды пагадзіліся ўступіць у войска генерала Андэрса.

Крывавы шлях на свабоду

Да бітвы пад Монтэ-Касіна, якую гісторыкі называюць італьянскім Сталінградам, заставалася яшчэ тры з паловай гады. Беларускія хлопцы прайшлі Іран, Ірак, Паўночную Афрыку: ваявалі з фашыстамі і гінулі... Дывізія, у якой было каля 10 000 беларускіх салдат, уваходзіла ў 2-і Польскі корпус і атрымала назву “Зубры”. І менавіта ім у траўні 1944-га прыйшлося ўзяць на сябе ўдар.

Монтэ-Касіна было для іх адказным выпрабаваннем у дарозе на свабоду. Нагадаю, Монтэ-Касіна — гара на поўдзень ад Рыма, на вяршыні якой быў манастыр святога Бенедыкта (пабудаваны ў 529 годзе), адзін з самых старажытных у Еўропе. Ён і стаў галоўным элементам у сістэме нямецкіх абарончых умацаванняў, вядомых як Лінія Густава. Войскі саюзнікаў аблажылі ўзвышша Монтэ-Касіна, аблогу трымалі пяць месяцаў. За той час там загінулі 52 тысячы амерыканскіх салдат, а прарваць абарону ўсё не ўдавалася. Тады было

Якуб Конан (першы злева). Верасень 1939 г.

Воінскі мемарыял каля манастыра на гары Монтэ-Касіна

прынята рашэнне: кінучь на штурм Монтэ-Касіна армію генерала Андэрса. Якая, нагадаю, складалася з палякаў, украінцаў і беларусаў.

Чаму на тых салдат усклалі няпростую задачу? Разлік просты: салдаты Андэрса мелі досвед баявых дзеянняў у гарах. У многіх з іх былі асабістыя рахункі з гітлераўцамі: яны жадалі адпомсціць фашыстам за акупацыю сваёй радзімы, смерці родных. На пачатку траўня 1944 года пад Монтэ-Касіна і быў перакінуты 2-гі Польскі корпус, а 11 траўня ў 23.00 пачалася адна з самых буйных аперацый за час італьянскай ваеннай кампаніі. Аднак у тую ноч упартае супраціўленне ворага і вельмі вялікія страты вымусілі польскія злучэнні адступіць.

Дата другога штурму была прызначаная на 17 траўня. Перад атакай да салдат звярнуўся генерал Андэрс. “Мы назаўжды застанемся тут, казаў нам генерал, — успамінаў пасля Якуб Конан, адзін з нямногіх ацалелых беларускіх салдат. — Вас не дачакаюцца ні маці, ні жонка, ні вашыя дзеці, таму што супраць нас кінутыя такія сілы... І мы адправіліся браць гэтую вышыню, спадзеючыся хто на Бога, а хто — проста наўгад”.

Спадзяваліся вярнуцца...

Яны спадзяваліся, што перамога ў тым баі стане ім своеасаблівым

Так выглядае цяпер тая гара Монтэ-Касіна

неабходнае. У другі раз, ужо разам з сем’ямі, адправілі ў Сібір, у Іркуцкую вобласць. Каму ўдалося выжыць, змаглі вярнуцца на Бацькаўшчыну толькі ў 1957-м. Прычым у ваенных іх білетах у графе пра ўдзел у Вялікай Айчыннай ды іншых войнах стаяла пазнака: “Не ўдзельнічаў”...

Статус удзельнікаў вайны быў вярнуты ім толькі ў незалежнай Беларусі: у 1993 годзе. На яе тэрыторыі жыло тады ўсёго 12 былых салдат Войска польскага. Апошні ж удзельнік бітвы за Монтэ-Касіна Якуб Конан памёр у чэрвені 2012-га. Яму было 99 гадоў.

Даніна памяці і павагі

“Ніхто не забыты, нішто не забыта!” — часта сустракаем такі надпіс на воінскіх мемарыялах, помніках салдатам. У юбілейны год Перамогі мы згадваем усіх, хто змагаўся з ворагам: на фронце, у партызанскіх атрадах, у падполлі... Дарэчы, беларускія падпольшчыкі ваявалі з фашыстамі і ў Францыі. Пра тое можна пачытаць у дакументальнай аповесці вядомага журналіста, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны Рамана Ярохіна “Девчонкі нашы за Верде-ном”, якая выйшла ў Мінску ў 2006 годзе. Галоўная гераіня яе — мінская падпольшчыца Надзея Лісавец. Яна, прайшоўшы нямецкі палон, катаргу на рудніках на ўсходзе Францыі, змагла выжыць, збегчы з пекла і ўзначаліла ў лясах Латарынгі жаночы партызанскі атрад “Родина”, была лейтэнантам Французскіх унутраных сіл, удзельніцай Супраціўлення. Пасля вайны беларуска вярнулася ў Мінск, працавала на яго будоўлях (у будтрэсце №7). Стала заслужаным будаўніком БССР, сустракалася ў Маскве з генералам Шарлем дэ Голем...

Шляхі да Перамогі, як і шляхі па вайне, былі рознымі. Мы ведаем цяпер, напрыклад, як пакутліва даводзілася вяртаць сабе добрае імя тым, хто прайшоў праз фашысцкі палон. Праз рэпрэсіі, высяленне з родных месцаў праходзілі цэлыя народы. Справядлівасць з часам была адноўлена. Варта памятаць і тое, што была ў гісторыі Беларусі, нашай Вялікай Перамогі і бітва за Монтэ-Касіна. Доўгі час, праўда, тэя падзеі ў сілу розных абставін заставаліся ў цені. Цяпер, аднак, усё больш з’яўляецца звестак — у інтэрнэце, выходзяць кнігі, друкуюцца артыкулы ў газетах і часопісах... — пра беларусаў, якія мужна, па-геройску змагаліся з нацыстамі ў іншых краінах, на іншых франтах Другой сусветнай. Пра такіх, напрыклад, як Антон Крыцкі з вёскі Лелікава Кобрынскага раёна, магілу якога пад італьянскай Балонняй адшукалі беларускія дыпламаты.

І хай будучы і мае гэтыя нататкі данінай памяці і павагі ўсім беларусам, якія Перамогу “набліжалі, як маглі” ў гады самай кровапралітнай вайны XX стагоддзя.

пропускам дадому. І нават шалёнае супраціўленне ворагаў не магло ўжо іх спыніць. Яны лезлі па скалах і метр за метрам адваёўвалі вышыню. Кідаючы параненых, фашысты пачалі адступаць. 18 мая ў 10.00 гара была ўзятая. Над руінамі манастыра ўзвіліся польскі ды брытанскі сцягі. Дарога на Рым была адкрыта.

У бітве за Монтэ-Касіна, сведчаць ваенныя гісторыкі, загінула 924 салдаты корпуса Андэрса, з іх 264 — беларусы. Усе яны пахаваныя на асобных Польскіх вайсковых могілках каля манастыра, там створаны мемарыял. Сотні нашых суайчыннікаў за гераізм атрымалі Памятны крыж Монтэ-Касіна. Яшчэ 80 беларусаў атрымалі тады вышэйшую польскую вайсковую ўзнагароду — Крыж Адважных, 45 чалавек — Сярэбраны крыж Заслуг з мячамі, і сямёра — Залаты крыж Заслуг з мячамі.

А што было далей з тымі, каму пашчасціла выжыць у Монтэ-Касінаўскай сечы? Пасля вайны ў Беларусь вярнулася каля 1000 былых салдат Арміі генерала Андэрса. Шмат хто знайшоў свае сем’і, хтосьці ажаніўся, паспеў пабудавацца, нарадзіліся дзеці. Але ў ноч з 31 сакавіка на 1 красавіка 1951 года былі арыштаваныя ўсе. У іх канфіскавалі маёмасць, адабралі ўзнагароды, фотаздымкі... Пакінулі толькі самае

ПЛАНЕТА ЛЮДЗЕЙ

“Калевала” ў гасцях у Янкі Купалы

Плённы дыялог розных культур увасабляе цікавая мастацкая выстава, што дэманструецца ў мінскім музеі Песняра

Ніна Шпакоўская

Падарожжа па маляваных старонках карэла-фінскага эпасу “Калевала” можна здзейсніць у Літаратурным музеі Янкі Купалы ў Мінску. Выстава карцін “Калевала вачыма рускіх мастакоў” адкрылася 4 верасня, і гэта — цікавая маляўнічая інтэрпрэтацыя спрадвечных матываў эпасу.

Дух “Калевалы”, старадаўнія паданні паўночных народаў натхнялі аўтараў твораў. І хоць Фінляндыя для некага часам выклікае згадкі пра меланхолічны настрой, наведвальнікі бачаць і шмат насычаных колераў. А некагорыя працы поўныя высокай чароўнай рэчаіснасць, па-дзіцячы непаўторная, не абмежаваная ўмоўнасцямі, што ўласціва міфам па ўсім свеце. Некалькі аўтараў стварылі адметныя жаночыя вобразы. У вачах рамантаваных дзяўчат з краіны маразоў і палярнай цемры шмат алюзій.

“Мы хацелі заахоціць творцаў па-свойму адчуць, патлумачыць “Калевалу”, бо не можа быць нейкага адзінага спосабу яе ўспрымання, — распавяла Эліна Лампела з фінскай суполкі “Калевала”/Kalevalaseura,

Карціна Ігара Баранова “Сампо”. 2014 г.

што стала ініцыятарам праекта. — У 2010-м свае інтэрпрэтацыі эпасу рабілі мастакі і кампазітары з Італіі, Іспаніі, Афрыкі ды Азіі. Задаволеныя вынікам, мы вырашылі зрабіць аналагічны праект і з расійскімі мастакамі”.

Выстава бывала ўжо ў гарадах Фінляндыі, Расіі. У Беларусі — спачатку Мінск, потым Гомель: гэты праект дастасаваны да 180-х угодкаў выхаду у свет “Калевалы”. Кніга, нагадаю, з’явілася дзякуючы намаганням мовазнаўцы Эліаса Лённрага. Ён на пачатку 1800-х збіраў легенды і песні ў Фінляндыі, Карэліі ды Эстоніі, каб захаваць іх у адзіным эпічным твора-

Эліна Лампела каля твораў мастакоў, натхнёных “Калевалай”

ры. “У той час, калі была надрукавана “Калевала”, перад фінамі востра стаяла пытанне нацыянальнага самавызначэння, — расказаў кіраўнік аддзялення пасольства Фінляндыі ў Беларусі Лаўры Пулала. — Фінская інтэлігенцыя згуртавалася вакол ідэі “мы больш не шведы, але не хочам быць і рускімі — давайце будзем фінамі!” Па словах дыпламата, эпас быў і застаецца крыніцай натхнення для дзеячаў культуры, а гісторыя, што ляжыць у яго аснове, можа быць пераасэнсавана, каб стаць актуальнай і сёння. Ключавыя матывы “Калевалы” — гэта барацьба за чароўны млын, што даруе дабрабыт свайму ўладальніку. У выніку ж гэтае цудадзейнае пры-

стасаванне... знікае: нібыта намёк на існаванне больш важных рэчаў, чым матэрыяльныя каштоўнасці.

“Сёння немагчыма жыць цалкам адасоблена ад іншых людзей, — упэўнены Лаўры Пулала. — Кожнаму чалавеку і кожнай краіне трэба вучыцца супрацоўнічаць. Важна зразумець сваю ролю на міжнароднай арэне, свае магчымасці ды выкарыстоўваць іх”.

Дарэчы, хутка ў беларусаў будзе магчымасць чытаць “Калевалу” і на беларускай мове. Першы поўны пераклад эпасу ўжо падрыхтаваны да друку, яго зрабіў Якуб Лапатка. І пра тое мы яшчэ раскажам у бліжэйшы час.

ГАСТРОЛІ

Зноў у Мінску

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

У тэатра, кажуць крыжыкі ды паклоннікі, усё асаблівае, непадобнае да іншых. Там усё салідна і стабільна: ва ўсёй Расіі, напрыклад, больш няма тэатра, дзе за 80 гадоў змянілася ўсяго тры творчыя лідары. Гэта першы тэатр “лёгкага жанру”, які ў 46-м атрымаў Сталінскую прэмію, а ў 86-м стаў акадэмічным: нават Маскоўская апэрта атрымала такое званне пазней. Ніводзін тэатр вялікай Расіі не мае, як гэты, у сваім багажы аж 17 прэмій “Залатая маска”, вышэйшых тэатральных узнагарод краіны.

Упершыню тэатр з Екацярынбурга, тады Свядлоўска, быў у Мінску ў 1955-м, апошнім разам — у 2012-м. І вось ён зноў тут. “Шаноўныя сябры! — вітаў журналістаў на беларускай мове Міхаіл Сафронаў. — Мы прыехалі да вас, як вы разумееце, не па грошы, а па раскошу чалавечых зносін, па добрых пачуццях. Прыехалі да свайго гледача, да людзей, блізкіх нам па духу, якія жывуць у такой цудоўнай краіне”. На мінскія гастролі прыехала больш за 230 чалавек: арты-

сты, музыканты, творчы і тэхнічны персанал. Толькі для перавозкі дэкарацый — 8 фур. У рэпертуарную афішу ўключаны самыя яркія і паспяховыя пастаноўкі апошніх сезонаў, спектаклі, якія былі адзначаны тэатральнымі прэміямі Расіі. “Мы прывезлі і тыя спектаклі, якія выклікалі шквал эмоцый у мінулыя гастролі. Пра пажаданні мінчан мы ведаем і па асабістых зносінах, і па прэсе, і па водгукх у інтэрнэце”, — сказаў Міхаіл Вячаслававіч.

Гастролі прадоўжацца амаль месяц: 10 спектакляў, у тым ліку дзіцячы мюзікл “Кошка”. У канцы — вялікі гала-канцэрт: мінчане ўбачаць і пачуюць лепшыя эпізоды з розных спектакляў. Адкрыў гастролі спектакль “Кацярына Вялікая”, зроблены “з імперскім размахам”: для яго давялося прывезці больш за 600 касцюмаў, 400 галаўных убораў і 250 пар абутку. Дэкарацыю Зімовага палаца, вышыняй 7 і шырынёй 8 метраў, везлі дзве фуры. У Мінск дастаўлена і царская карэта ў натуральную велічыню: стыльвая копія карэт кацярынінскай эпохі.

Акрамя спектакляў, якія пра-

ходзяць на сцэне Беларускага акадэмічнага музычнага тэатра, на суд публікі прадстаўлены дзве канцэртныя праграмы вядомых калектываў, якія ўваходзяць у склад Свядлоўскай музкамеды: гурта “Изумруд” і вакальнага праекта NONSOLO. Музычны складнік гастроляў “расклаў па нотах” Барыс Нодэльман, галоўны дырыжор тэатра. Ён запэўніў: тэатр прывёз у Мінск шмат выдатнай і рознай музыкі. Падзіліўся Барыс Рыгоравіч і асабістымі перажываннямі. Аказваецца, у Беларусі ў яго родавыя корні: бацька нарадзіўся ў вёсцы Буйнавічы Баранавіцкага раёна. “Я даўно хацеў пабываць на радзіме бацькі, і ў 2012-м пад час маіх першых гастроляў у Мінск наведваў тыя месцы, — з тугою ў вачах распавядаў Барыс Рыгоравіч. — Ад вёскі нічога ўжо не засталася... Але на яўрэйскіх могілках я сустрэў старэнькую бабулю, якая расказала мне пра многія жахі, якія давялося перажыць жыхарам вёскі ў гады вайны... І я дакладна ведаю: у Беларусі ў мяне ёсць яшчэ сваякі. У гэтую паездку я ўзяў вельмі старыя фатаграфіі, дзе на ад-

Сцэна з гастрольнага спектакля “Кацярына Вялікая”

вартным баку на ідыш зробленыя нейкія запісы. Збіраюся схадзіць у Мінску ў синагогу, перавесці іх і, магчыма, я кагосьці яшчэ знайду”.

І як у жыцці ўсё пераплятаецца! І як шмат, у прыватнасці, нас звязвае з уральскай зямлёй. Карэнны свядлоўчанін ведаў пра Беларусь ад бацькі, ад Наталлі Гайдзі (народная артыстка Беларусі!), якую мінчане ў 1969-м перавабілі з Свядлоўска. Генеральны дырэктар Свядлоўскай музкамеды Міхаіл Сафронаў — карэнны свядлоўчанін, а закончыў тэатральны факультэт Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. Урадженец Свядлоўска Уладзімір Мулявін

ВЕСТКІ

Мора, кіно і музыка

Рыгор Арэшка

Беларускі фолк-рок гурт Re1ikt з перспекхам выступіў на Міжнародным фестывалі нямога кіно і сучаснай музыкі ў Адэсе

Мы расказвалі ўжо пра цікавыя праекты гэтых мінскіх музыкаў у Польшчы. У прыватнасці, яны выступілі перад ліцэстамі ў Цэнтры адукацыі ды прамоцыі беларускай культуры “Szczyty” ў вёсцы Шчыты-Дзянцёлава ў Польшчы, пад Беластокам (“Урок з родных мелодый”, ГР, 2014, № 42). Прышлі весткі пра іх гастролі ва Украіну. “Міжнародны фестываль нямога кіно і сучаснай музыкі “Німі Ночі 2015” прайшоў на прычале яхт-клуба Адэскага марвакзала 22-23 жніўня, — напісалі музыкі ў прэс-рэлізе. — Re1ikt выступіў на ім з агучкай авангарднай беларускай кінастужкі “У агні народжаная”, якую ў 1929 годзе зняў вядомы рэжысёр Уладзімір Корш-Шаблін”.

Фестываль “Німі Ночі”, шосты па ліку, прайшоў на беразе Чорнага мора. Сёлета на ім дэманстраваліся пераважна стужкі першых гадоў існавання савецкай улады, якія ў свой час падпалі пад цензуру. Акрамя Re1ikt, “жывую” агучку фільмаў прадставілі чэшскі гурт Forma, адэскі ансамбль Artokrats ды культураў украінскі джазавы піяніст Юры Кузняцоў. Своеасаблівы знак павагі да беларусаў — тое, што адкрылі “Нямые ночи”-2015 фільмам “У агні народжаная”. Стужка, нагадаем, была знятая да 10-годдзя ўтварэння БССР, ды не надта ўпісалася ў ідэалагічна-эстэтычныя каноны таго часу. Аўтарскі саўндтрэк прадставіў гурт Re1ikt.

і яго знакаміты гурт “Песняры” праславілі Беларусь паўсімсвеце. Дарэчы, калектыву тэатра ўдзельнічаў у зборы сродкаў на помнік Мулявіну ў Екацярынбурзе. Гэтыя ды іншыя людзі сваімі талентамі, сваяцкімі сувязямі і дагэтуль злучаюць Урал з Беларуссю.

Напрыканцы прэс-канферэнцыі журналісты выкупалі ў авацыях маладых салістаў Марыю Вінянкуву ды Ігара Ладзейшчыкава, якія спявалі фінальны дуэт Грэя і Асоль з мюзікла Максіма Дунаеўскага “Пунсовыя ветразі”. Дарэчы, і ў знакамітага пісьменніка Аляксандра Грына-Грынеўскага — беларускія родавыя карані...